UDC 099.1(0.021.6):027.54(497.11)

MINIJATURA NA ZRNU GRAŠKA

***

МИНИЈАТУРА НА ЗРНУ ГРАШКА

***

MINIATURE ON PEA GRAIN

Mr. sc. Dejan VUKIĆEVIĆ, bibliotekar savjetnik / Library Counselor
Narodna biblioteka Srbije / National Library of Serbia
Beograd, Srbija
dejan.vukicevic@nb.rs

Сажетак:

Рад даје историјски преглед штампарства везаног за минијатурну књигу, преглед колекционара и технологије штампе, колебања око одређивања горње границе висине таквих издања. На самом крају представљена је Збирка минијатурне књиге Народне библиотеке Србије и неколико њених највреднијих примерака.

Кључне речи:
минијатурне књиге, штампарство, библиотечке збирке, Народна библиотека Србије.

Abstract:

This paper gives a historical overview of typography related to miniature book, an overview of miniature book collectors and typographic technologies as well as some variations on determining upper height limit of such editions. The miniature book collection of the National Library of Serbia and some of its most valuable items are presented at the end of the paper.

Keywords

miniature books, typography, library collections, the National Library of Serbia

***

Традиција минијатурних издања стара је безмало као и штампане књиге уопште. Прву такву књигу, Diurnale Mogantinum, објавио је Петер Шефер још 1468. године у димензијама 94 x 65 mm.[1] Најмањом штампаном књигом сматра се Азбука у сликама Егона Пругмајера, објављена 1971. у Лајпцигу у част Међународне изложбе уметности књиге[2] Њене димензије су 3 x 2,5 mm. Оваква издавачка и типографска пракса никада, заправо, није узела већег маха (осим, рецимо, у Совјетском Савезу), остала је спорадична ствар специфичних кругова књигољубаца.

У западним земљама минијатурна издања углавном се категоришу на следећи начин: 1. макро-мини, издања од 3 до 4 инча (цола), 2. мини, издања између 2 и 3 инча, 3. микро-мини, издања од 1 до 2 инча и 4. ултра-микро-мини, издања мања од 1 инча (1 инч = 25, 4 mm). Међутим, западне земље се најчешће ограничавају на 3 инча, тј. 76,2 x 76,2 x 76,2 mm, док је у бившим социјалистичким земљама, пре свега у некадашњем Совјетском Савезу, пракса да се узимају димензије 100 x 100 x 100 mm. Пољска Енциклопедија знања о књизи утврђује строжије мере од 54 x 34,5 mm, док Библиографија минијатурних књига Ђуле Јанке (Будимпешта, 1972–1973) има границу на 80 x 70 mm. Неки проучаваоци првих штампаних књига оне које прелазе димензије 85 x 120 mm не сматрају минијатурним.[1] Уочљива је важност и треће димензије, тј. дебљине књиге.

1 Два пергаментна дефектна листа данас се налазе у Париској националној библиотеци.

Такође, кад је у питању одређивање висине књиге, постоје извесне несугласице између типографа, с једне, и библиотекара, са друге стране. Типографима је важнији податак о књижном блоку, а библиотекарима и библиографима висина рикне или хрбата.

У литератури се могу срести и другачији термини: микроскопска издања, микроиздања, микробиблони, патуљци, кепеци, бебе, пигмеји, колибри, лилипути... Могло би се рећи да се углавном ради о библиофилској бизарности, мотив за објављивање ових дела је, ако изузмемо чињеницу да су књиге малог формата практичне, најчешће доказивање штампара (кад су у питању ултра-микро-мини издања). Ако изузмемо ову последњу категорију – књиге које је немогуће читати без помагала, функционалност је њихова најважнија особина, и кад је у питању коришћење (пре свега на путовању), али и њихов смештај.[2]

Једна од битнијих ствари кад се имају на уму минијатурне књиге је сама технологија израде, која је, опет, повезана са форматима штампарских табака. Раније, док се користио ливени слог, било је много теже смањивати величину слова. Данас је технологија умногоме унапређена и може се рећи да је будућност књиге малог формата, макар у овом смислу, светла.

Сакупљање минијатурних издања и формирање колекција свакако датира далеко у прошлост. Неке од највреднијих и најпознатијих збирки припадале су Парижанину Жоржу Саломону, Алберту Брокхаусу, италијанској краљици Маргарити, Немици Вери Розенберг, Русу М. М. Толстоју, Енглезу Персију Едвину Спилману, Мађару Ђули Јанки и другима чије су колекције углавном и библиографски обрађене.

У Совјетском Савезу је веома јака традиција минијатурних издања. Посебно се појачава интерес крајем седамдесетих и осамдесетих година двадесетог столећа, када се на годишњем нивоу објављују библиографије таквих издања. Совјети су приметили пропагандну и популистичку димензију у публиковању минијатура – мало кошта, а доступна широком аудиторијуму, па је садржина ових издања углавном политичка и белетристичка.

У Збирци минијатурне књиге Народне библиотеке Србије (која је део Фонда старе, ретке и минијатурне књиге) недавно је утврђен западни критеријум од 77 x 77 x 77 mm. Сигнатура збирке је Мн. Готово половина од стотинак наслова[3] припада Каролу Андрушку (Károly Andruskó, 1915), графичару, есклибристи и библиофилу из Сенте. На њима су представљене његове минијатурне, углавном ручно отиснуте графике, најчешће дрворези, скоро половина од 220 колико их је направио.

Гледано према стручној класификацији, највише је белетристичких књига, али има библиографија (годишњи прегледи приноса минијатурних издања у Совјетском Савезу), монографија (институција – школе, фудбалског клуба, Комунистичке партије Југославије, или личности – песника Александра Сергејевича Пушкина, Шандора Петефија и Хајнриха Хајнеа, тенисерке Монике Селеш, стонотенисера Драгутина Шурбека, политичара Георгија Димитрова, шахисте Вилхелма Штајница и сл.), неколико политичких памфлета (о Савезу пионира, рецимо) и речника, нешто теолошке литературе, сарајевска Хагада и једна књига Имануела Канта. Од белетристичких издања занимљиве су књиге Горски вијенац (на српском и мађарском) Петра II Петровића Његоша, песме Едгара Алана Поа (на француском), Алфреда де Мисеа, Мирољуба Тодоровића, Сречка Косовела, Франсеа Прешерна, хаику песника, кратке приче Мирослава Јосића Вишњића, Доситејево Писмо Харалампију, бајке Шарла Пероа.

Гледано према националном, односно језичком кључу заступљене су пре свега српске, а потом и руске, француске, словеначке, мађарске, немачке, чешке књиге.

Индивидуално гледано, најзанимљивијим се чине две ултра-микро-мини немачке књиге димензија 6 x 6 mm и Ратни манифест краља Фрање Јосипа I из 1914. Манифест је висине 24 mm и окован је, а на врху се налази алкица кроз коју се, највероватније, провлачило ланче које је служило као војничка амајлија. На предњој корици налази се рељефни портрет аустроугарског монарха с натписом Успомена из свијетскога рата, а у њему се на хрватском објашњава зашто је он морао да поведе рат: „Роварење једнога, мржњом прожетога противника сили Ме, да за очување части Моје монархије, за заштиту њена угледа и велевласнога јој положаја, за осигурање њена посједа, послије дугих година мира посегнем за мачем. Незахвалношћу, која брзо заборавља, краљевина Србија, која је од првих почетака њене државне

2 Податак из књиге Немировског и Виноградове, Миниатюрные книги, Москва, 1977.

3 Важно је напоменути да је формат често зависио од штампарског табака.

самосталности, пак до у најновије вријеме од Мојих прећа и од мојих заштићивања и унапређивана, већ прије више година зашла на пут отворена непријатељства против Аустро-Угарске.“

The Lord’s Prayer је књига изашла 1959. у Минхену, код Waldmanna i Pfitznera. У питању је оченаш на 7 језика. Исти издавач објавио је 1972. и Der olympische Eid на 6 језика, истог формата. Књиге се налазе у провидним кутијицама чије дно представља лупу јер се голим оком не могу читати, а кутијице се налазе у заштитним кутијама. Ове две минијатурне књиге су уједно и најмање у целој збирци. Књиге су највероватније изашле поводом обележавања пет векова од првих Гутенбергових књига, односно поводом Олимпијских игара у Минхену 1972. Збирка минијатурних књига у Народној библиотеци Србије углавном се попуњава поклоном и куповином.

ЛИТЕРАТУРА

Almagno, Romano Stephen. Miniature books. Encyclopedia of Library and Information Science. New York ; Basel : Marcel Dekker, 1976, str. 138–141.

Žnideršič, Martin, Munda, Jože. Miniaturna knjiga : mednarodna razstava. Ljubljana : Cankarjev dom, 1983.

Kleinod der Buchkunst. Leipzig : Veb Fachbuchverlag, 1979.

Ласунский, О. Г. В миниатюрном формате. Советская библиография, 6, 1990, стр. 53–55.

Немировский, Евгений Львович, Виноградова, Ольга Михайловна. Миниатюрные книги : вчера, сегодня, завтра. – Москва : Книга, 1977.

***

